

Pr. Mihail Adeodatus Ungureanu

RITUALUL ORTODOX
AL ÎNMORMÂNTĂRII
PE ÎNȚELESUL TUTUROR

CUPRINS

„Viu va fi sufletul meu” – <i>Pr. prof. dr. Vasile Nechita</i>	7
Moartea omului – pragul liturgic al ființei – <i>Pr. dr. Ioan Valentin Istrati</i>	13
Cuvânt înainte	17
Slujba la ieșirea cu greu a sufletului	27
“Stâlpii” ce se citesc la casa celui adormit.....	35
Lucrurile ce trebuie pregătite pentru slujba de înmormântare	48
Slujba de înmormântare	50
Alte slujbe de înmormântare	79
Mormântul din cimitir	81
Parastasele și pomenirile	86
<i>Temeiuri ale pomenirii morților în Vechiul Testament</i>	88
<i>Temeiuri ale pomenirii morților în Noul Testament</i>	90
<i>Temeiuri ale pomenirii morților în cărțile de cult</i>	93
<i>Parastasul</i>	95
<i>Ridicarea Panaghiei</i>	97
<i>Trisaghionul pentru morți sau Panihida mică</i>	100
<i>Praznicul sau agapa, mâncarea ce se dă întru pomenirea celui adormit</i>	101

<i>Gustarea din apaos</i>	104
Sfânta Tradiție și obiceiurile populare	107
Pot fi pomeniți copiii avortați sau născuți morți?	112
Pot fi pomeniți morții incinerați?	117
Poate fi săvârșită slujba de înmormântare pentru sinucigași?	121
Este acceptată de Biserică <i>eutanasierea</i> omului?	123
Când „vine” sfârșitul lumii?	125
În loc de concluzii	134

Cuvânt înainte

Încă din cele mai vechi timpuri, toate religiile lumii au avut și au credința că viața nu se termină cu venirea morții, ci, dimpotrivă, moartea deschide poarta unei alte vieți, superioare celei de pe pământ, însă nici o religie nu are o învățătură atât de înaltă și curată despre suflet și învierea morților, răsplătirea faptelor în viața veșnică pentru omul înviat, trupul unit din nou cu sufletul, așa cum o are religia creștină. Întruparea și Învierea Mântuitorului sunt evenimente de „dimensiuni cosmice”¹, pentru că prin venirea Răscumpărătorului, „dușmanul” creației lui Dumnezeu – moartea – a fost nimic.

Vechii greci, influențați de filosofia socratică, care arăta că trupul este o „închisoare a sufletului”, au urmărit doar „salvarea” sufletului după moarte,

---

¹ Oscar Cullman, *Nemurirea sufletului sau învierea morților?*, Editura Herald, București, 2007, p. 12.

nu și a trupului, a învierii lui. Ei „priveau moartea nu ca pe un dușman ce trebuie biruit, ci mai degrabă ca pe un prieten ce trebuie îmbrățișat”², pentru că în viziunea lor numai sufletul este cel ce va dăinui în veșnicie și numai el se va bucura pe deplin de fericirea eternă.

*Pentru noi, creștinii, așteptarea „învierii morților” reprezintă temelia credinței noastre; **sufletul**, imediat după moarte, va fi într-o stare de pregustare a fericirii sau a nefericirii, în funcție de credința și faptele pe care le-a săvârșit omul pe pământ și în funcție de rugăciunile Bisericii, iar viața de dincolo de mormânt va fi „trăită” pe deplin numai după învierea morților, adică după ce sufletul se va uni din nou cu trupul, dar un trup duhovnicesc, mai presus de înțelegerea omenească.*

Grecii credeau că moartea a intervenit pentru trup pe considerentul că trupul este un rău în sine, pe când la creștini moartea a intervenit din cauza păcatului, trupul neputând fi un rău în sine, deoarece omul este coroana creației lui Dumnezeu, fiind creat de Dumnezeu perfect, nemuritor, însă Creatorul i-a lăsat voința liberă de a asculta

---

² Ibidem, p. 13.

plinim voia lui Dumnezeu, ne vom bucura de darurile Sale pregătite pentru noi, deoarece Mântuitorul ne încredințează că „în casa Tatălui Meu multe locașuri sunt”⁵. Dar, pentru a „ocupa” un astfel de locaș în cer, „în tot ceea ce faci, adu-ți aminte de sfârșitul tău și nu vei păcătui niciodată”⁶ sau după cum spune și Sfântul Macarie Egipteanul: „Gândul neîncetat la Dumnezeu, teama și dragostea noastră față de El duce la îndeplinirea tuturor poruncilor și ne face să rămânem departe de cel ce pângărește poruncile lui Dumnezeu”⁷.

Deci, singura și cea mai eficientă abordare împotriva morții trupești inevitabile o reprezintă credința și îndeplinirea poruncilor dumnezeiești, mijloc ce are un singur scop: de a-l face pe om să trăiască veșnic alături de El, veșnicie ce începe pe pământ prin unirea cu Dumnezeu prin Trupul și Sângele Mântuitorului Iisus Hristos, unire precedată mai întâi de Botez (primim o viață nouă) și Mirungere (primim Pecetea Darului Duhului Sfânt

---

⁵ Ioan 14, 2.

⁶ Is. Sir. 7, 38.

⁷ Sfântul Macarie Egipteanul, *Scrieri*, în PSB (34), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, p. 284.

pentru a menține și dezvolta această viață nouă) și permanentizată ca mereu să lucrăm „în lumină” pentru că Hristos este „Lumină”, iar această lumină purtată în suflet pe tot parcursul vieții pământești va lumina și drumul care depășește granițele mormântului.

*Conform învățaturii creștine ortodoxe de credință, viața omului parcurge trei etape: de la naștere până la moartea trupescă; a doua etapă începe cu moartea, care de fapt este viața fără de trup, care ține până la Judecata cea Mare (starea intermediară), și ultima etapă este unirea sufletului cu trupul înviat, după Judecată. În starea intermediară (a doua etapă) sufletul este conștient, activ, simțitor (pentru cei buni este o pregustare a fericirii, pentru cei răi o pregustare a suferinței, deci el simte – pilda bogatului nemilostiv). Cuvântul „odihnă” din ecfonismul de la ectenia morților: „Că Tu ești învierea și viața și **odihna** adormitului...”, nu trebuie înțeles ca o stare de somn, inactivitate și inconștiență ci, după cum precizează și Sfânta Scriptură, prin „odihnă” se înțelege bucuria împlinirii, fericirea. Astfel, cei ce ascultă de învățătura Bisericii Ortodoxe nu pot decât să trăiască cu nădejdea că „vine ceasul în care toți cei din morminte vor*

auzi glasul Fiului lui Dumnezeu. Și vor ieși acei ce au făcut cele bune, întru învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele întru învierea osândeii”⁸.

De aceea, noi susținem adevărul despre cultul ortodox că are un caracter obiectiv, nu este manifestare fadă, lipsită de sens și consistență. Cultul ortodox – în cazul de față ritualul înmormântării – trebuie înțeles limpede, ca atunci când suntem în mijlocul durerii sufletești necruțătoare a despărțirii de cei dragi, să conștientizăm că trupul se va preface în materia din care a fost plămădit, adică în țărână; iar nemuritorul suflet, scânteia dumnezeiască, va merge, după dezlegarea preotului și însoțit de sfinții îngeri și de rugăciunile celor prezenți la înmormântare, la locul de bucurie veșnică, într-un „colțișor de rai”, după cum ne spunea regretatul predicator din munți, Părintele Ilie Cleopa. După cum am menționat mai sus, această bucurie (sau suferință, după caz) este nedeplină; plinătatea va fi atunci când și trupul se va bucura de darurile cerești, pentru că trupul este acela care a suferit scuiări, batjocură, umilințe și moarte martirică pentru Hristos, în cazul sfinților. Desigur, nu toți oamenii sunt dispuși

---

⁸ Ioan 5, 28-29.

să facă sacrificiul martirilor și al sfinților, dar toți vor fi primiți în Împărăția lui Dumnezeu dacă s-au îndreptat cu fața către Hristos și caută, pe cât posibil, să îndeplinească poruncile Lui.

Garanția învierii noastre din morți o reprezintă Învierea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Care a învins moartea în trupul Său. În conștiința creștină, moartea este o trecere (πάσχα), deoarece prin ea Hristos ne trece la comuniunea cu Dumnezeu, la plenitudinea vieții: „Noi totdeauna purtăm în trup moartea lui Iisus, ca și viața Lui să se arate în trupurile noastre”⁹. În cursul vieții pământești, creștinul nu va ajunge niciodată la sfârșitul efortului spre desăvârșire, îndumnezeirea începând pe pământ și continuând în veșnicie din „slavă în slavă”¹⁰. Mântuitorul a arătat lumii că toți oamenii, trecând prin moarte, vor învia și se vor prezenta la Judecata cea Mare.

Scopul acestei cărți este acela de a aduce o mai bună înțelegere a slujbelor legate de sfârșitul omului, sfârșit inevitabil pentru toți, ca atunci când suntem în acele clipe cumplite să știm ce avem de făcut, atât din punctul de vedere al

---

⁹ II Corinteni 4, 10.

¹⁰ Ibidem 3, 18.

ritualului¹¹ înmormântării, cât și a înțelegerii sensurilor duhovnicești a textelor liturgice. Cartea este scrisă într-o ordine logică, începând cu prima slujbă legată de sfârșitul omului aflat pe patul de moarte, continuând apoi cu etapele ce se desfășoară în ritualul de înmormântare, apoi cu pomenirile, iar spre sfârșitul cărții, pe lângă explicațiile aduse tradițiilor și obiceiurilor la înmormântare, am scris câteva cuvinte despre copiii avortați sau născuți morți, dacă pot fi pomeniți morții incinerati sau sinucigașii și câteva cuvinte despre sfârșitul lumii, despre care arăt că nu este identic cu sfârșitul fiecărui om în parte.

---

¹¹ Cuvântul "ritual" înseamnă rânduială de slujbă sau ceremonie religioasă (vezi Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Rit, ritual, ritualism*, în "Studii Teologice", seria II-a, 1966, nr. 5-6, pp. 255-261

Slujba la ieșirea cu greu a sufletului

„Sfârșit creștinesc vieții noastre, fără durere, neînfruntat, în pace și răspuns bun la înfricoșătoarea judecată a lui Hristos să cerem” este una dintre rugăciunile din cadrul ecteniilor¹² prin care implorăm mila lui Dumnezeu pentru momentul trecerii noastre din viața de aici către viața de dincolo de mormânt. Dacă pe tot parcursul vieții pământești îndeplinim cuvintele Mântuitorului: „Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică...”¹³, sfârșitul vieții pământești nu o să mai creeze un sentiment de frică, ci „creștinul spovedit și împărtășit își poate aștepta și

---

¹² *Ectenia* (gr. εκτενής) este o secvență de scurte rugăciuni de cerere rostite de *diacon* sau de *preot* în numele tuturor celor prezenți. După fiecare rugăciune, poporul prezent sau strana răspunde: "Doamne, miluiește", "Dă, Doamne" sau "Ție, Doamne". Ectenia se mai poate întâlni (rar) cu denumirea de *litanie*.

¹³ Ioan 6, 54.

întâmpina moartea cu mai mult curaj și cu seninătate”¹⁴.

Slujba la ieșirea cu greu a sufletului este o rugăciune ce datează cel puțin din a doua jumătate a secolului al patrulea¹⁵ și se săvârșește în cazul în care un credincios ortodox se chinuie pe patul suferinței, neputând să-și dea obștescul sfârșit în pace. Ținând cont de descrierea pe care o face Sfântul Ioan Damaschin cu privire la una din stihirile de la slujba înmormântării mirenilor: „Vai, câtă luptă are sufletul când se desparte de trup! Vai, cât lăcrimează atunci, și nu este cine să-l miluiască pe dânsul!...”¹⁶, observăm că **Slujba la ieșirea cu greu a sufletului** are tocmai acest rol, așa cum se arată într-o rugăciune din cadrul ei: „Poruncește, dar, Stăpâne, să se dezlege în pace sufletul robului Tău și să se odihnească în locașurile cele veșnice cu toți sfinții Tăi...”¹⁷.

---

¹⁴ Sfântul Simeon al Tesalonicului, *Despre sfârșitul omului*, cap. 360, pp. 242-243, apud *Credința Ortodoxă*, Editura Trinitas, Iași, 2000, p. 295.

¹⁵ Preot stavrofor dr. Simion Radu, *Temeiul rugăciunilor Bisericii pentru cei adormiți*, în „Mitropolia Ardealului”, 1977, nr. 1-3, p. 130.

¹⁶ Cf. *Panihida*, Editura Trinitas, Iași, 2000, **Slujba de înmormântare a mirenilor**, p. 36.

¹⁷ Cf. *Molitfelnic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, *Slujba la ieșirea cu greu a sufletului*, p. 181.

Așadar, sunt cazuri când unii oameni, pe patul de moarte, suferă mult în ulimele clipe ale vieții, acestea fiind momente grele atât pentru ei, dar mai ales pentru familie. Biserica a considerat că starea tragică a muribundului se datorează unor păcate grave rămase nespovedite, fapt ce-i chinuie conștiința. Părintele D. Stăniloae dă o explicație în acest sens: „Sufletele celor ce n-au ieșit din trup căindu-se, demonii le adâncesc și mai mult în această confuzie unită cu încăpățânarea, în întunericul pseudo-realității și al necunoașterii clare de ele însele, făcându-le să înainteze în starea de împrăștiere superficială în care au trăit”¹⁸.

Aceasta este soluția Bisericii la problema suferinței îndelungate: Îi cerem lui Dumnezeu să curme suferința prin moarte, pentru ca El, primind rugăciunea preotului, să dezlege în pace sufletul robului Său și să-l odihnească în locașurile cele veșnice cu toți sfinții Lui.

Slubja începe cu rugăciunile începătoare, apoi Psalmul 69: „*Dumnezeule, spre ajutorul meu ia aminte! Doamne,*

---

¹⁸ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, p. 292.

vremea vieții mele ca fumul a trecut și, iată, stau înaintea-mi îngeri trimiși de la Dumnezeu, cerând fără milă ticălosul meu suflet. Iată s-au înfățișat mulțime de duhuri viclene, ținând zapisul păcatelor mele, și strigă foarte, cerând fără rușine umilul meu suflet...”¹⁹. Această chemare la rugăcine pentru sufletul ce se luptă greu cu moartea din cauza păcatelor devine atât de imperioasă datorită faptului că „nu este atunci cine să te izbăvească din necazul și nevoia aceasta; *nu este cine să te ajute*: nu tată, nu mamă, nu frate, nu prieten, căci nimeni nu vede acestea, decât tu singur. Numai ție ți se vor arăta”²⁰. Mai departe, în *Canon*, se arată că muribundul își mărturisește lumii întregi păcatele sale: „Vai mie, desfrânatul! Amar mie, ticălosul! Căci mâinile-mi tind către prietenii mei și lacrimi vărs din ochi, dar nu este nimeni să mă miluiască”²¹.

Aflat în această deznădejde, muribundul adresează rugăciuni Maicii Domnului: „Stăpână, Stăpână, miluiește acum sufletul meu cel strâmtorat,

---

¹⁹ *Molitfelnic*, p. 175.

²⁰ Pr. prof. pr. Dumitru Stăniloae, *op.cit*, nota 85, p. 293.

²¹ *Molitfelnic*, p. 176.